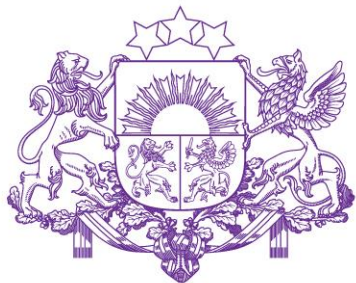

Seksuālā uzmākšanās jeb NĒ = NĒ

LATVIJAS REPUBLIKAS
TIESĪBSARGS

Preses konference. 06.03.2024.

Kas ir seksuālā uzmākšanās?

- ✓ Tā ir nevēlama;
- ✓ Verbāla, neverbāla, fiziska;
- ✓ Seksuāla uzvedība;
- ✓ Mērķis/sekas – cilvēka cieņas aizskaršana;
- ✓ Vide – iebiedējoša, naidīga, pazemojoša, apkaunojoša vai uzbrūkoša.

Fizisks

- Jebkāda veida nevēlams fizisks kontakts – pieskārieni, apskāvieni, satveršana, skūpstīšana, kniebšana, masāža

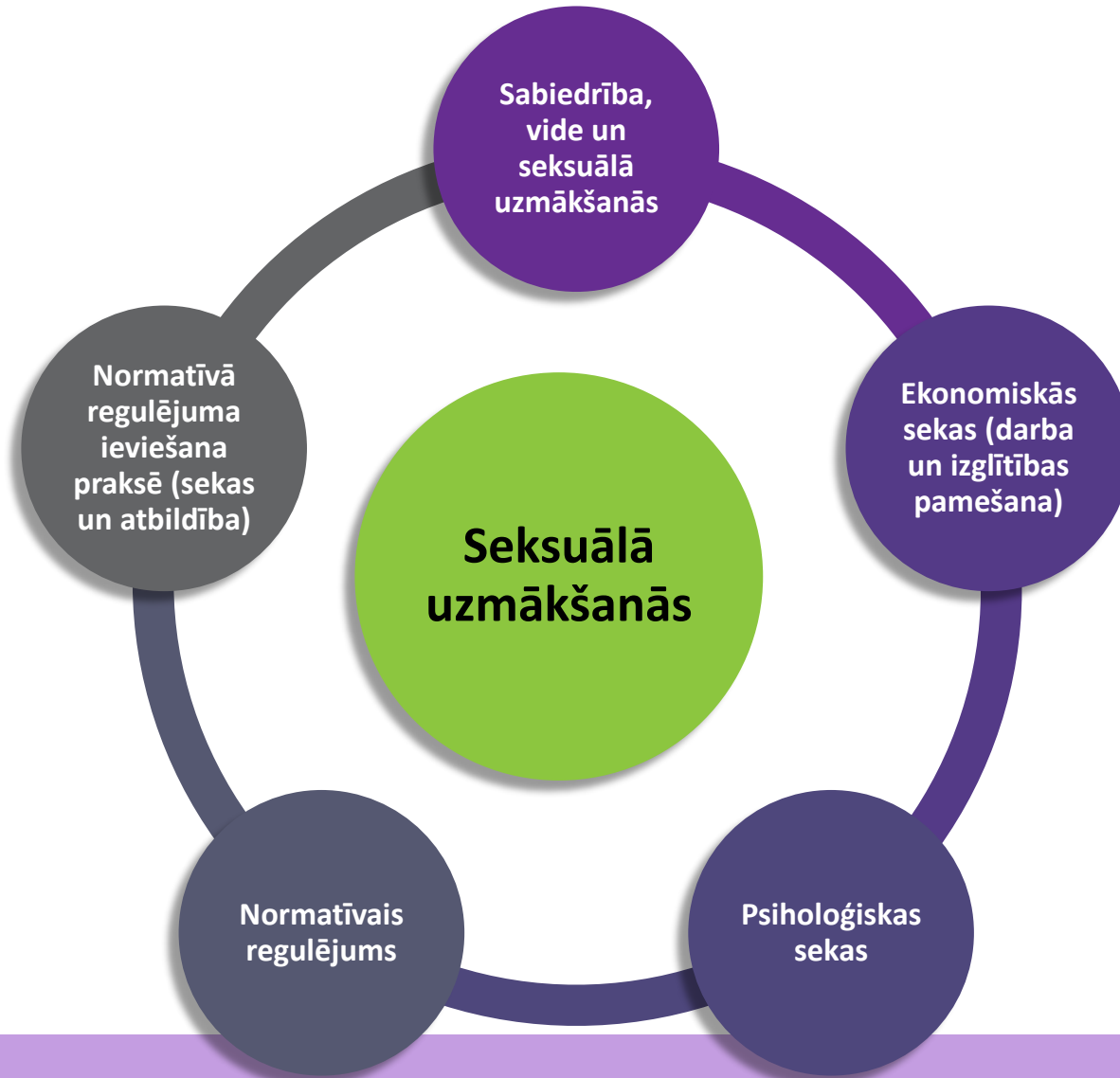
Vārdisks

- Personas klātbūtnē – seksuāli aizskarošas piezīmes, seksualizēti joki, komentāri par ārieni vai privāto dzīvi, uzmācīgi aicinājumi uz tikšanos vai stāties dzimumattiecībās.
- Attālināti – seksuāli aizskaroša satura vēstules, e-pasti, īsziņas, balss ziņas

Nevārdisks

- Seksualizēti žesti, dzimumakta imitēšana, atkailināšanās, skaņas, sekas mīmika, erotisku vai pornogrāfisku attēlu demonstrēšana, kā arī nosūtīšana pa pastu, e-pastu vai ziņu apmaiņas lietotnēs.

Vai seksuālās uzmākšanās risinājumi ir tikai juristu pārziņā?

Vai seksuālās uzmākšanās gadījumi ir tikai Latvijā?

Nē, seksuālā uzmākšanās ir zināma arī citās valstīs, tomēr atšķiras izglītības un informētības līmenis par seksuālo uzmākšanos.

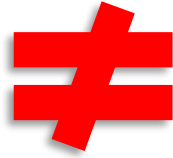
Zviedrija, Dānija, Somija, Francija, Vācija, Lielbritānija, Beļģija, Nīderlande – augstāks informētības līmenis. Lietuva, Polija, Portugāle, Rumānija, Bulgārija – zemāks informētības līmenis.

Seksuālās uzmākšanās skandāli citu valstu augstskolās ir bijuši katalizatori, lai izveidotu drošāku vidi.

Vai flirts ir seksuālā uzmākšanās?

Seksuālā uzmākšanās ir:

- ✓ Vienai pusei **nevēlama**

Flirts ir:

- ✓ abpusēju simpātiju izrādīšana/
lakstošanās/ koķetēšana

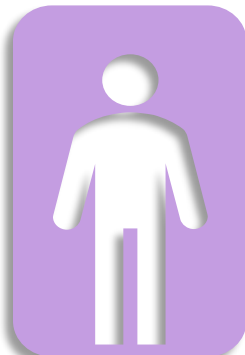
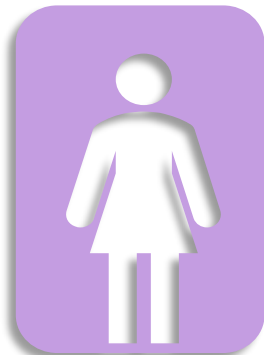
Svarīgi atcerēties:

- ✓ Darbība, kas pagātnē ir bijusi pieņemama, var kļūt nepieņemama nākotnē
- ✓ **Nē nozīmē nē!**

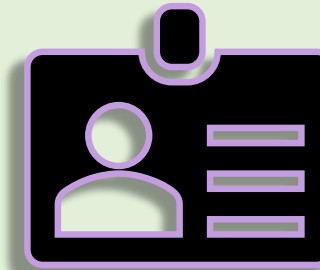
Kas var būt seksuālās uzmākšanās upuris?

Ikviens

neatkarīgi no vecuma, tautības,
seksuālās orientācijas vai
invaliditātes

Augstskolu vidē:

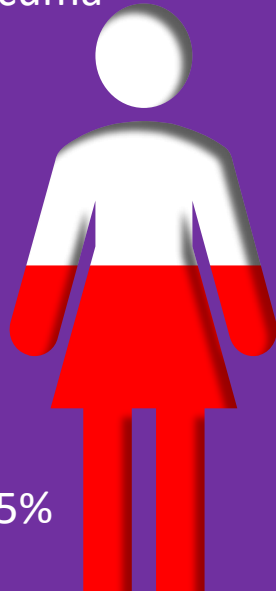

Statistika – starptautiskie pētījumi

2012.-2014.gadā Eiropas Pamattiesību aģentūra (FRA) veica pētījumu
par vardarbību pret sievietēm Eiropas Savienības dalībvalstīs.

42 000 Sievietes vecumā no 18
– 74 gadiem, 28 ES valstīs

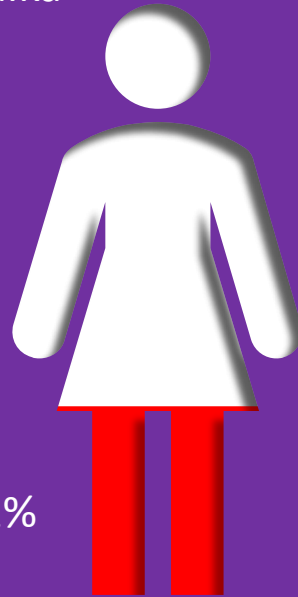
SU kopš 15 gadu
vecuma

55%

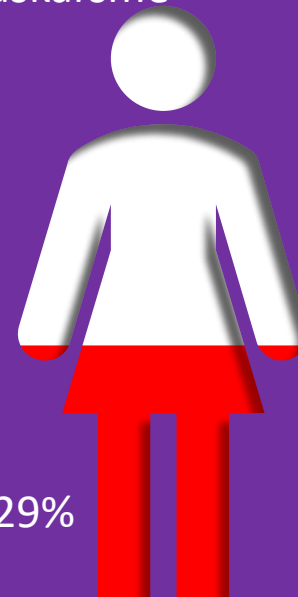
Latvija: 47%

SU pēdējā gada
laikā

21%

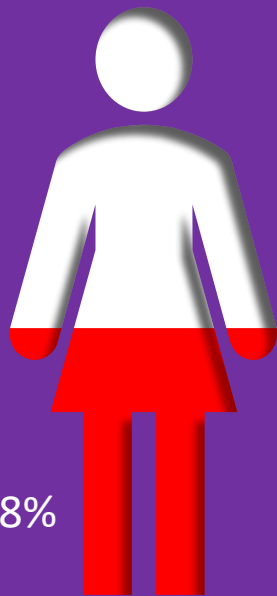
Nevēlama fiziska
saskarsme

29%

FRA pētījums: SU pieredze

18-29 gadu vecumā

20% interneta tehnoloģiju vidē

Nebija pazīstamas ar vainīgo

Nepiedienīga atkailināšanās (83%);
uzmāksnās sociālajos tīklos (73%);
seksuāla rakstura e-pasti un īsziņas (46%)

Bija pazīstamas ar vainīgo

Priekšnieks,
kolēģis vai klients

visbiežāk bija uzdoti uzbāzīgi jautājumi par privāto dzīvi (33%)

Bija pazīstamas ar vainīgo

Paziņa/draugs

pornogrāfiska rakstura satura demonstrēšanu pret viņu gribu (33%)

FRA pētījums II

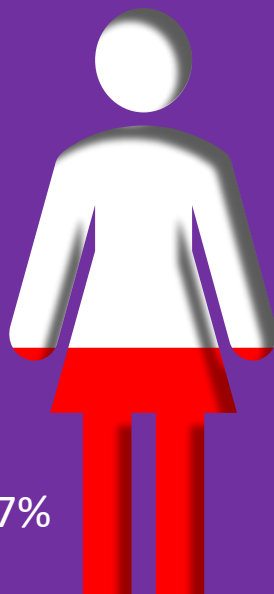
Vismaz 2 SU
epizodes

19%

6% - vismaz 6
reizes

Nevienam neziņoja

37%

Ja ziņoja:

28% izstāstīja draugam,

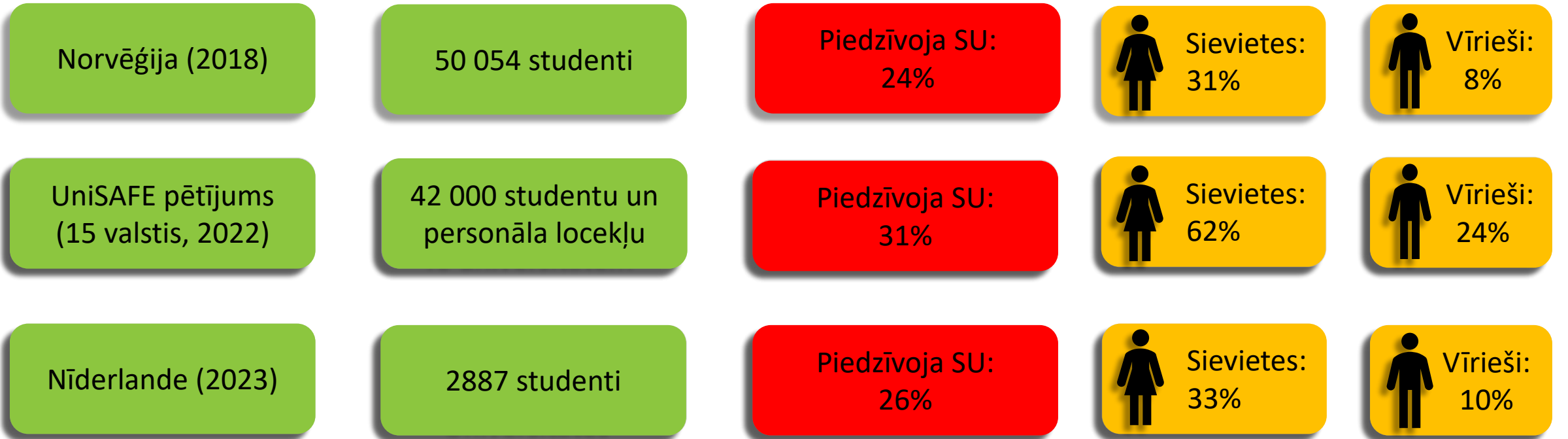
24% - ģimenes loceklim vai radniekam,

14% - dzīvesbiedram,

4% aptaujāto vērsās tiesībsargājošajās
iestādēs,

1% sazinājās ar juristu, cietušo atbalsta
organizācijām vai arodbiedrībām.

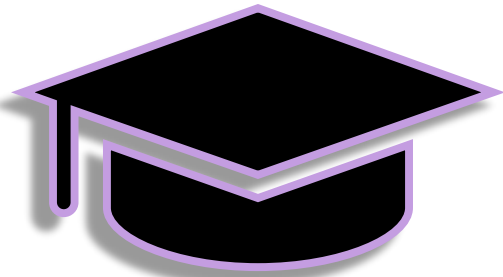
Incidenti studiju vidē citās Eiropas valstīs

Slovākijas un Čehijas pieredze

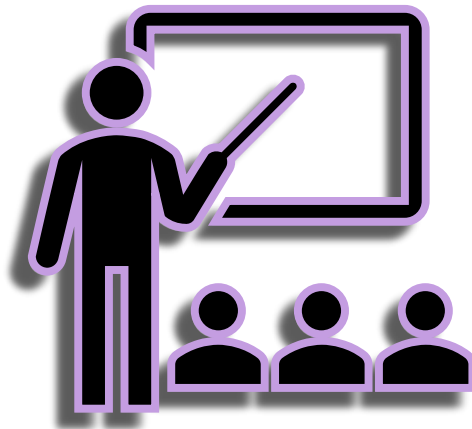
	Kopējais	Atšķirīgais
Institucionālā struktūra	Atsevišķas struktūras, kas nodarbojas tikai ar ētikas pārkāpumu izskatīšanu	Čehija – ombuds (katrā fakultātē pa 1). Slovākija – atbalsta personas (2 uz augstskolu).
Apstiprināšanas process		Čehija – vēlēšanas, ombuds nav no augstskolas. Slovākija – rektora lēmums (nav caurspīdīgums).
Piekritība		Čehija – SU, mobings, diskriminācija. Slovākija – tikai SU sūdzības.
Process	Neizskata sūdzību pēc būtības, tikai konsultē Konfidencialitāte	Čehija – izskata anonīmas sūdzības. Personai piekrirot, var vērsties pie dekāna, ētikas komisijā vai disciplinārkomisijā. Slovākija – neizskata anonīmas sūdzības. Formāls/ neformāls process. Formāla procesa ietvaros = ētikas komisija.
Izglītošana	Gan ombuds, gan atbalsta personas veic augstskolas dalībnieku izglītošanu par SU.	

Situācija Latvijā: cik un kas tika aptaujāti?

2595

Studējošie un
absolventi

401

Mācībspēki

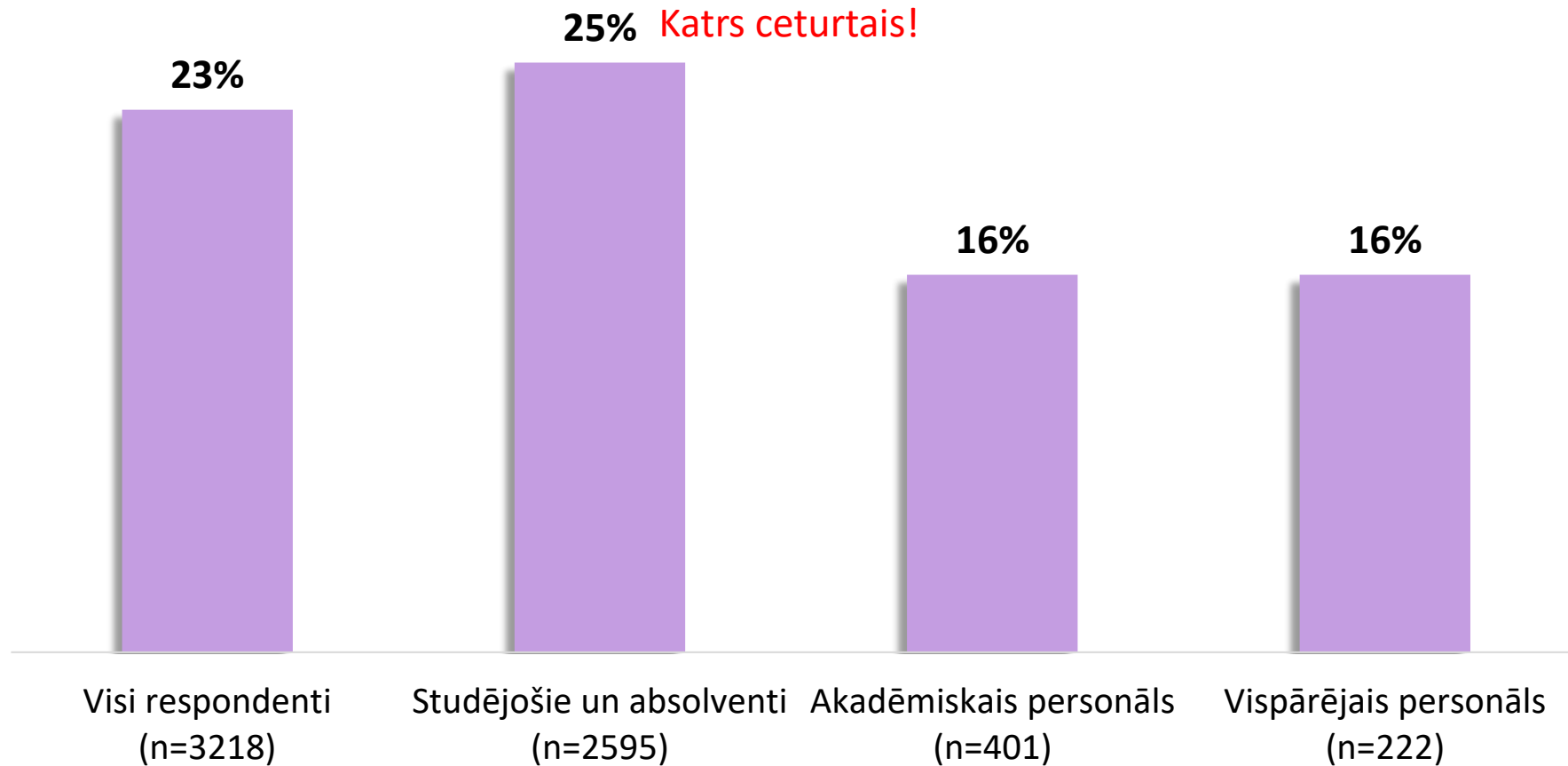

222

Pārējais personāls

Kopā: 3218

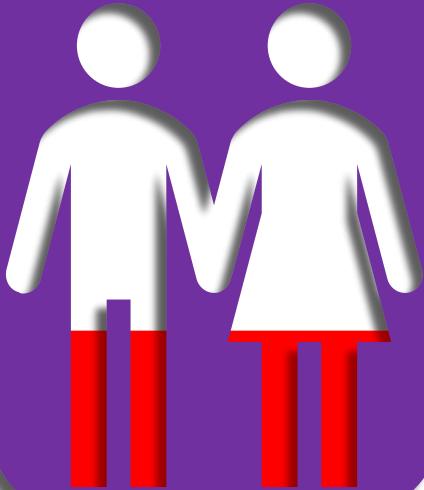
Seksuālās uzmākšanās pieredze Latvijas augstskolās

KAM biežāk ir seksuālās uzmākšanās pieredze?

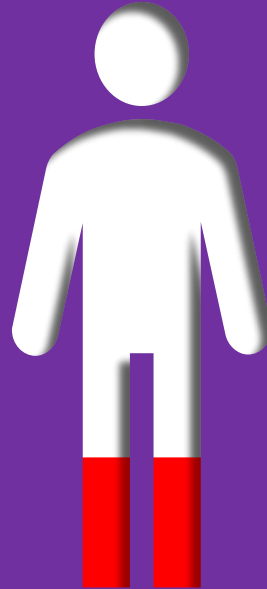
Līdz 30 gadu
vecumam

28%

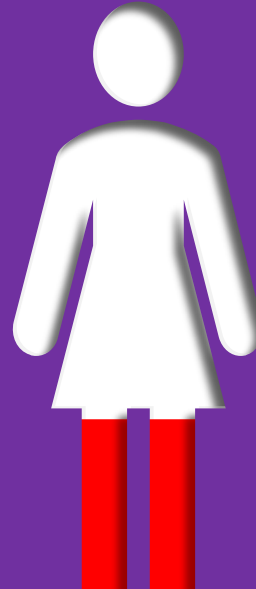
Vīrietis

19%

Sieviete

24%

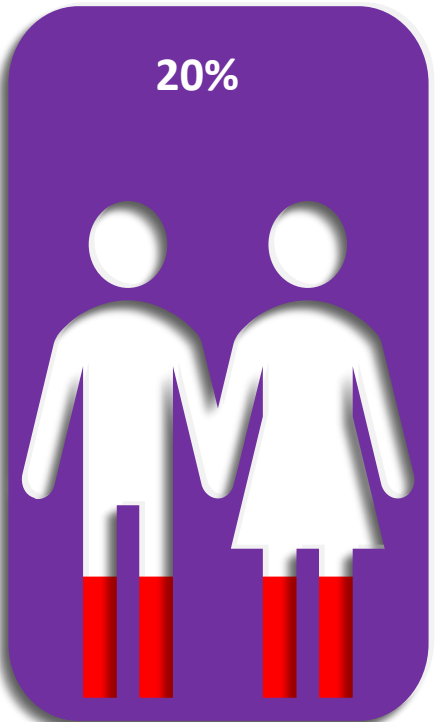
LGBTQ+

44%

Heteroseksuāls

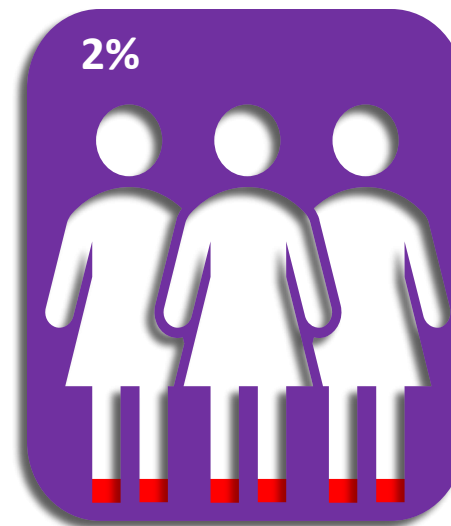
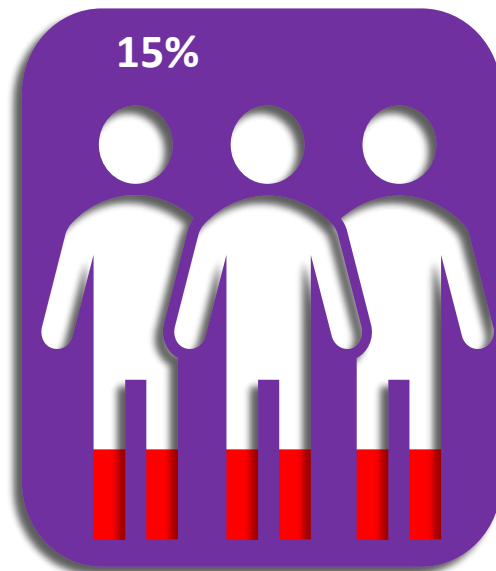
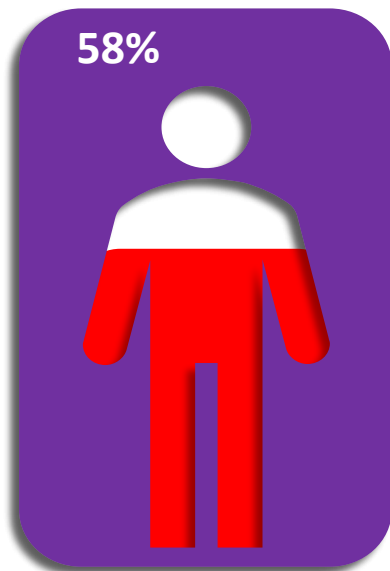
20%

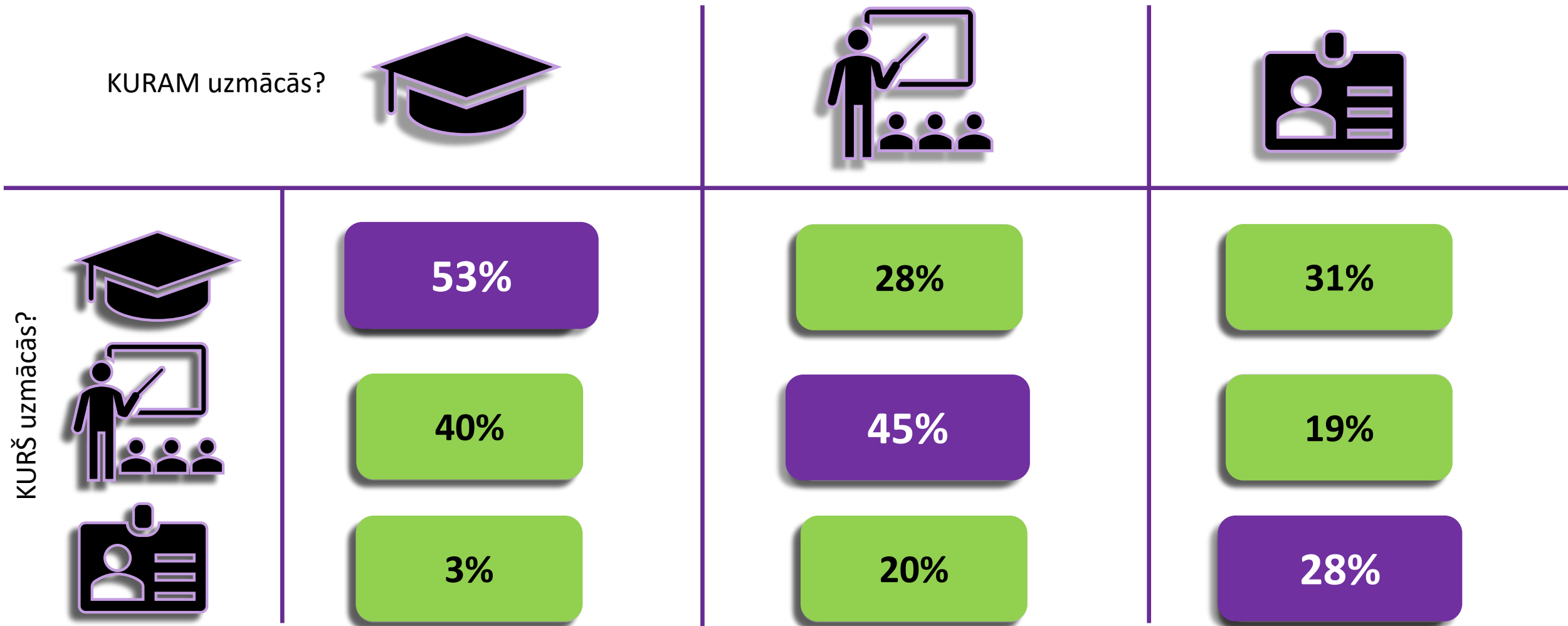
Kura ir visnekomfortablākā piedzīvotā seksuālās uzmākšanās pieredze? (n=743)

Nepiemērota skatīšanās vai skatiens, kas lika justies iebiedētam/-ai	22%	neverbāli
Seksuāli uzmācīgi komentāri vai joki, kas aizskāra	22%	verbāli
Nevēlama pieskaršanās, apskāviens vai skūpstīšanās	19%	fiziski
Uzstājīgi jautājumi par privāto dzīvi, seksuālo orientāciju, kas aizskāra	9%	verbāli
Uzstājīgi komentāri par fizisko izskatu, kas aizskāra	9%	

Kas uzmācās? (%)

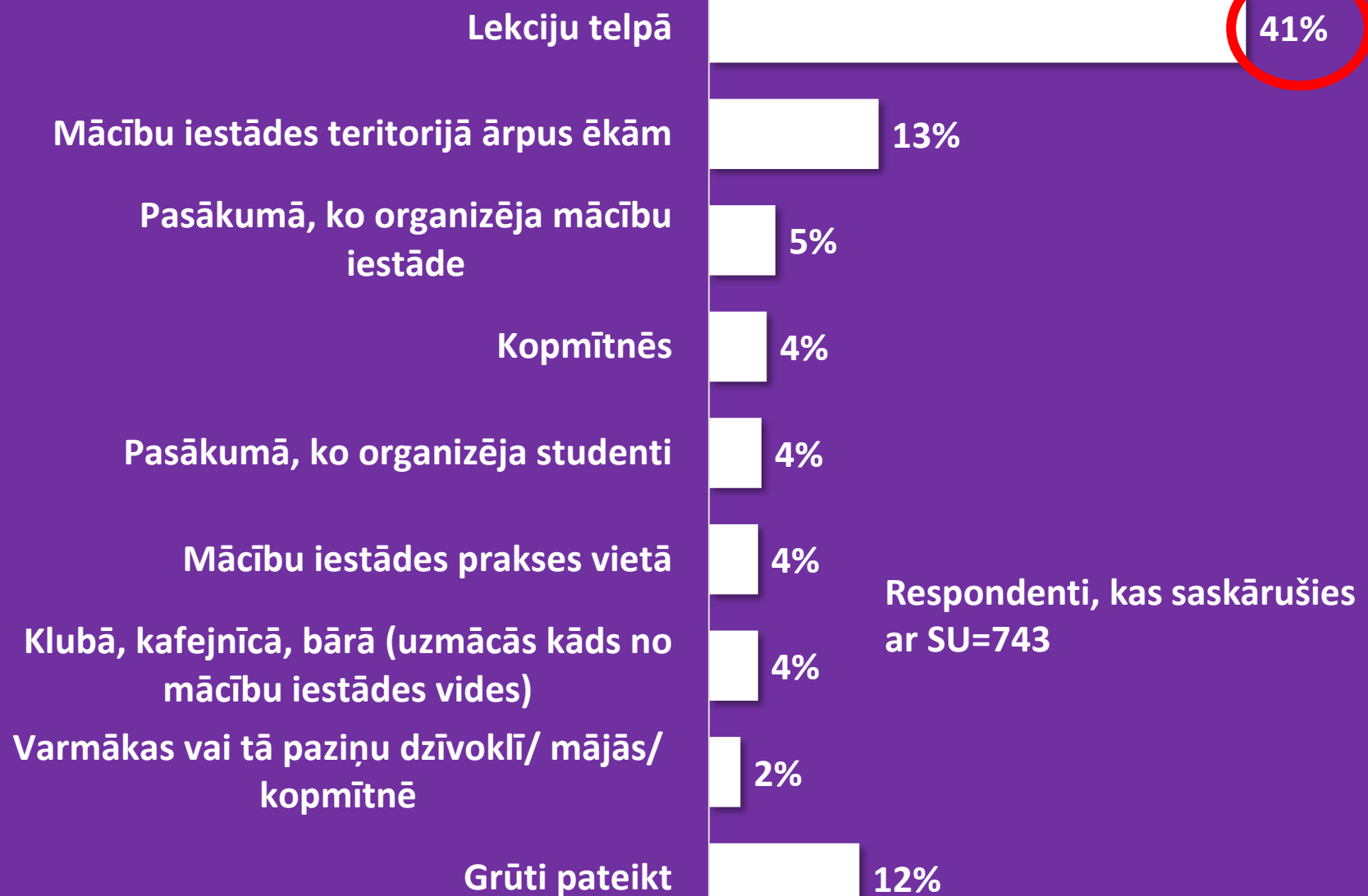

KURŠ KURAM uzmācās? (visi respondenti ar SU pieredzi = 743)

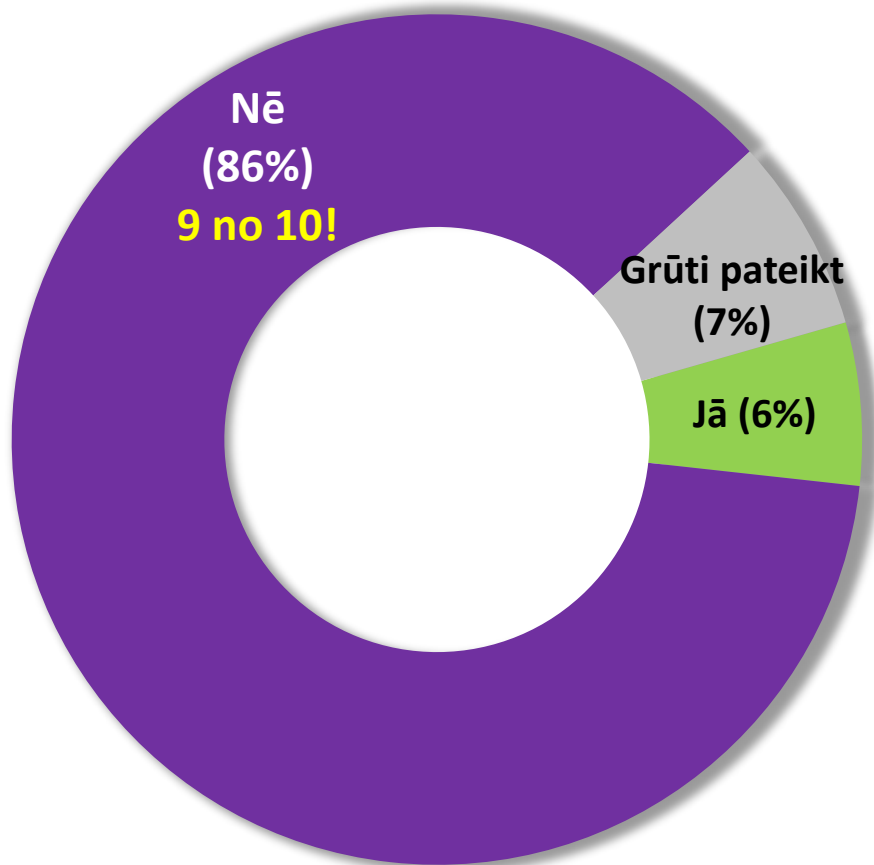

Visbiežāk SU vērojama katras sociālās grupas ietvaros!!!!

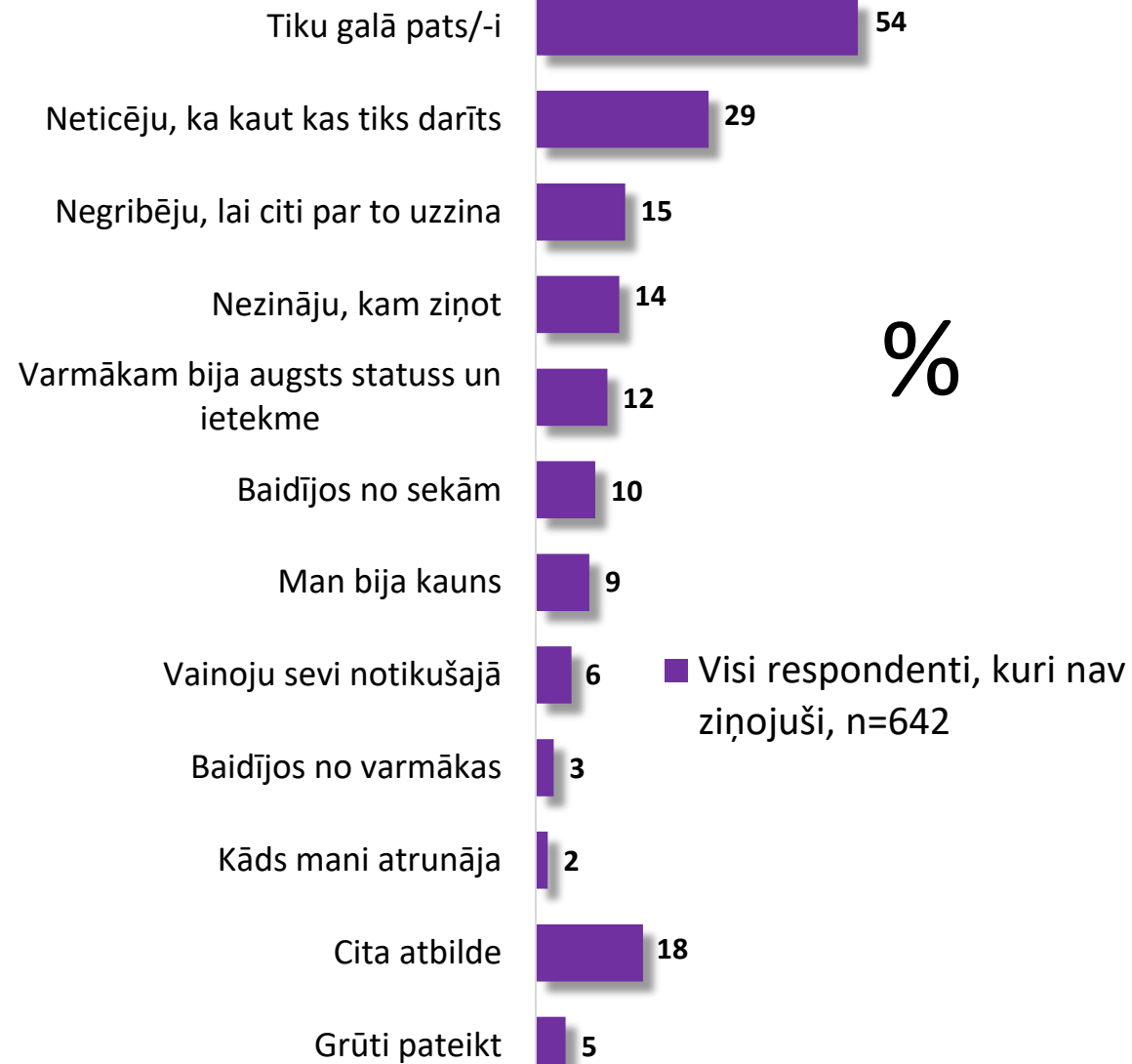
KUR uzmācās? (%)

Vai tika ziņots par SU piedzīvoto gadījumu?

Respondenti ar SU pieredzi=743

Vai Latvijas augstskolas ir gatavas, ja notiktu seksuālās uzmākšanās gadījums?

- Ētikas kodekss (34 no 35) un Dzimumu līdztiesības plāns (22 no 35 aptaujātajām augstskolām)
- Informāciju par seksuālo uzmākšanos **tieši** ietver 6 ētikas kodeksi un 10 Dzimumu līdztiesības plāni, savukārt **netieši** – 15 ētikas kodeksi un 2 Dzimumu līdztiesības plāni
- Seksuālo uzmākšanos definē 1 ētikas kodekss un 10 Dzimumu līdztiesības plāni
- Tikai 3 augstskolās ir tikušas organizētas ētikas komisijas vai citu struktūrvienību **apmācības** par SU sūdzību izskatīšanas specifiku. Tikai 12 augstskolas uzskata to par nepieciešamu.
- 22 augstskolas norāda uz nepieciešamību pēc papildus apmācībām mācībspēkiem un personālam par to, kas ir nevēlama seksuāla rakstura rīcība / seksuāla uzmākšanās
- 5 augstskolām ir pieredze ar SU gadījumu izskatīšanu

Starptautiskā un Latvijas pieredze

	Starptautiskā pieredze	Latvijas pieredze
SU upuri	Sievietes, LGBTQ+, personas ar invaliditāti, gados jauni cilvēki (pirmo kursu studenti), studentu asociāciju biedri, sievietes augstos amatos, ārvalstu studenti	Sievietes, LGBTQ+, gados jauni cilvēki, ārvalstu studenti
Biežākie SU veidi	Nepiedienīgi verbāli komentāri, joki, žesti	Nepiedienīgi verbāli komentāri, joki, žesti
Savu tiesību aizstāvība	Bieži izvēlas neziņot; vairāk izvēlas neformālo aizstāvību (informē draugus un ģimeni)	Bieži izvēlas neziņot; vairāk izvēlas neformālo aizstāvību (informē draugus un ģimeni)
Atbalsta sistēma	Trūkst	Trūkst

Latvijas Studentu apvienība

Situācijas izmaiņas Latvijas augstskolās kopš 2024.gada.

Seksuālā uzmākšanās – juridiskie kritēriji

1) Rīcības **nevēlamais** raksturs:

Subjektīvs kritērijs. Tikai persona, pret kuru ir vērsta rīcība, var izlemt, vai tā ir pieņemama vai arī nevēlama. Turklāt, rīcība, kas sākotnēji tika uztverta kā pieņemama, var vēlāk kļūt par nevēlamu.

2) Rīcībai vienmēr ir **seksuāls** konteksts:

Objektīvi konstatējams kritērijs. Nekonstatējot rīcības seksuālo raksturu, tā tik un tā ir «uzmākšanās» vai «vajāšana».

3) Rīcības **mērķis, nolūks un sekas**:

Tā vienmēr būs vērsta uz personas cieņas aizskaršanu un pazemošanu. Šis elements kopsakarā ar citiem iepriekš minētajiem var palīdzēt nošķirt komplimentu izteikšanu no uzbāzīgām seksuāla rakstura piezīmēm, komentāriem vai jokiem.

Seksuālā uzmākšanās – juridiskie kritēriji II

- ✓ Nevēlama rīcība – savs dzimums vai pretējais.
- ✓ Ilgstoši vai vienreiz.
- ✓ Rīcība var būt vērsta pret vairākām personām vienlaikus. Pietiek, ja tikai viena persona uzskata to par nevēlamu.
- ✓ Nav svarīgi, vai rīcība ir pieņemama citiem, vai arī tā ir ierasta prakse konkrētā vidē.

Aizsardzība Latvijas normatīvajā regulējumā

- ✓ Darba likums
- ✓ Patērētāju tiesību aizsardzības likums
- ✓ Fizisko personu — tiesiska darījuma dalībnieku — diskriminācijas aizlieguma likums
- ✓ Administratīvo sodu likums par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā (spēkā kopš 10.12.2024)

UPURA psiholoģiskais portrets

Faktori, kas veicina noslieci uz iekļūšanu upura lomā:

- Darba/ studiju vidē priekšnieks vai pasniedzējs tiek idealizēts, kas apgrūtina pateikt stingru «nē» seksuālām attiecībām.
- Autoritāra **un represīva** audzināšana upura bērnībā, kas pieaugot veicina pakļaušanos un pat atkarīgas personas tendences.
- Depresīvas tendences, kas cilvēkam var pārlietu liek iztapt citu cilvēku vajadzībām.

VARMĀKAS psiholoģiskais portrets

- Ģimenes faktori var veicināt cilvēkā pārlietu neveselīga egoisma un narcisma izveidi un samazinātu iejūtības, empātijas un citu cilvēku personības cieņas izveidi.
- Sociālā vide (vienaudžu ietekme, valstī esošās sociālās normas, likumdošana, literatūra, internets, mīti, kas saistīti ar seksuālo uzvedību) un pareiza piemēra trūkums.
- Pazīmes – maz atšķiras no vidēji statistiskā narcistiskā tipa, kurš nav seksuāls izmantotājs un tāpēc iepriekš nevar paredzēt, kāda būs uzvedība atšķirīgās situācijās.
- Manipulatīvas komunikācijas metodes; «ziedu un konfekšu» periods.

MALĀ STĀVĒTĀJA psiholoģiskais portrets

- Persona, kas redz vardarbību vai ir liecinieks kādiem apstākļiem, kas veicina turpināt vardarbību. Malā stāvētājs nav tieši iesaistīts, bet var izvēlēties iejaukties, runāt vai kaut ko darīt lietas labā un tādejādi potenciāli spēj atturēt, novērst vai pārtraukt varmācību
- «Kopīga identitāte» - apspriež savā starpā novēroto, kopīgs sašutums par notiekošo
- «Malā stāvētāja efekts», jo vairāk cilvēku zinās, jo mazāka iespēja, ka kāds no viņiem iejauksies

Seksuālās uzmākšanās VIDE

- Vide: dominē varas ļaunprātīga izmantošana, zema atbildības sajūta, sociālā dinamika, kas atbalsta vardarbību.
- Ja sociālajā/darba vidē tiek pieņemta vai normalizēta nepiedienīga uzvedība, piemēram, “joki” par dzimumu, izskatu, seksualitāti, pastāv lielāks risks, ka šāda uzvedība veicinās SU attīstību un pat seksuālu uzmākšanos.
- Ja nav skaidru robežu, vadlīniju, atrunātu seksu attiecībā uz SU, tas var dot iespēju varmākām justies brīvi atrasties šajā pozīcijā, jo sekas par šo nesešos.
- Vadības attieksme – ja tiek ignorētas sūdzības vai pret to ir vienaldzīga attieksme – tas var veicināt gadījumu skaita pieaugumu.

Papildu materiāli:

«Seksuālā uzmākšanās. Upuris, varmāka, malā stāvētājs, vide. Psiholoģiskā perspektīva.»

Mērķis – izskaidrot, kāpēc notika seksuālās uzmākšanās gadījums no upura, varmākas, novērotāja un vides pozīcijām.

Sniegt informāciju, kā upurim sev palīdzēt.

Ko teikt/ neteikt upurim.

«Seksuālā uzmākšanās. Juridiskā perspektīva»

Mērķis – īss informatīvais materiāls, kā aizstāvēt savas tiesības seksuālās uzmākšanās gadījumā, iekļaujot informāciju par to, kādi pierādījumi ir jāsavāc.

«Piecu soļu metode: INTERVENCE»

Mērķis – sniegt informāciju, kā novērotājs, nenostādot sevi bīstamā situācijā, var palīdzēt upurim un novērst turpmākos seksuālās uzmākšanās gadījumus.

Šis materiāls nav attiecināms tikai uz seksuālās uzmākšanās gadījumiem, bet uz jebkuru situāciju, kur kādam dara pāri.

Malā stāvētājs – ko var darīt?

Uzmanības
novēršana

5 soļu
intervences
metode

Atbalsts

Dokumentēšana

Tiešā
iejaukšanās

Deleģēšana

Kā pārtraukt seksuālo uzmākšanos?

Normatīvais regulējums

Sabiedrības informētība/ izglītošana

Sabiedrība un vide jeb jo pielaidīgāka apkārtējā sabiedrība, jo izplatītāka seksuālā uzmākšanās

Sekas, sankcijas, atbildība – tas attur varmāku tikai tad, ja tas ir pārlicināts par soda nenovēršamību

Preses konferences
materiāli:

Veidosim drošu vidi kopā!